

A tandíj bevezetése esetén a felsőoktatásban résztvevők túlnyomó része nem egységesen állapítaná meg a befizetendő díjat, hanem különféle szempontokat is figyelembe venne a végösszeg kialakítása során. A legtöbben a hallgatók szociális helyzetétől (89%) és/vagy a hallgatók tanulmányi eredményétől (77%) tennék függővé a befizetendő tandíjat. A kérdezettek csaknem fele venné figyelembe valamilyen módon az oktatási intézmény színvonalát, míg valamivel több mint egyharmaduk az intézmény, kar, szak típusát is tekintetbe venné a végösszeg megállapításakor.

Mindezeket figyelembe véve a főiskolások és egyetemisták átlagosan 7.700 Ft-ot tartanának elfogadhatónak egy félévre fizetendő tandíjként, a kérdezettek személy szerint azonban ennél valamivel kevesebbet, 6.450 Ft-ot lennének képesek kifizetni félévenként. Ennek megfelelően a (korábban) tervezett havi 2.000 Ft-os összeg – egy félévre 8–10 ezer Ft – a hallgatók 43%-a számára nagy, további 24% számára pedig elviselhetetlen terhet jelentene. Saját terheiknél azonban sokkal nagyobbak vélik a hallgatók mások, azaz a hallgatók többségének terheit, ami persze a szociológiában egyáltalán nem ismeretlen jelenség.

II. TÁBLA

„Mi történne, ha a következő félévben nagyobb összegű tandíjat kérnének tőled, mint amennyit ki tudnál fizetni?” (átlagok, ahol 1=egyáltalán nem valószínű, 5=szinte biztos)

Megpróbálnám a döntés megváltoztatását elérni	3,75
A tanulás mellett (több) munkát vállalnék	3,73
Tanulmányi szerződést kötnék, vagy ösztöndíjat, támogatást kérnék	3,62
Tiltakozóakcióban vennék részt	3,16
Radikálisan csökkenteném kiadásaimat	3,03
Több pénzt kérnék a szüleimtől, eltartóimtól	2,70
Egyéni felmentést kérnék a tandíjfizetés alól	2,70
Abbahagynám, vagy megszakítanám tanulmányaimat	2,02

A kérdőívet kitöltő diákoknak 8 válaszlehetőség közül kellett kiválasztaniuk a számukra legfontosabb 3 erőforrást, s a válaszadás után a teljes képzési költséget 100 százaléknak tekintve e pénzösszeget a három kiválasztott „szereplő” között elosztaniuk. A hallgatók túlnyomó része (88%) egyetért azzal, hogy az államnak mindenképpen részt kell vállalnia a felsőoktatási képzési költségekből, s az így vélekedők a hozzájárulás mértékét átlagosan 54%-osnak szeretnék. A kérdezettek 43–45%-a vonná be az első három hely valamelyikén a hallgatói, a családi és az alapítványi erőforrásokat, míg a leendő munkáltatók és az önkormányzatok szerepvállalását a kérdezettek egynegyede tartaná kívánatosnak.

A vizsgálat további eredményeitől azt várjuk, hogy a nyert információk alapján egy olyan előzetes képet kapunk a hallgatók anyagi helyzetének szintjéről, szüleik társadalmi csoportjáról, a tandíjhoz való viszonyulásukról, amely alapján bizonyos következtetéseket vonhatunk majd le a felsőoktatás átalakításának a hallgatók által kívánatosnak tartott irányáról, a tandíj bevezetése által az anyagi ellehetetlenülés veszélyébe kerülő hallgatói csoportokról, és nem utolsósorban olyan problémákról, amelyek jelentőségük alapján további részletesebb vizsgálatot igényelnek.

Papházi Tibor & Szemerszki Mariann

A FELSŐOKTATÁS DIÁKSZEMMEL

A felsőoktatás helyzete, lehetőségei, kilátásai ma az oktatás, vagy akár az egész társadalom szempontjából kulcsfontosságú és igen aktuális problémakör. Felmérésünk során a legin-

kább érintetteket, magukat a diákokat próbáltuk megszólaltatni saját és intézményük helyzetével kapcsolatban. Kérdőíveinkkel ötszáz diákot kerestünk meg 1992 júniusában (a kérdezett neme, az intézmény telephelye és hallgatói létszáma szerinti rétegzett mintavételt alkalmaztunk).

Szociális helyzet

A kérdezett diákság szociális helyzetét általában elfogadhatónak-rossznak, saját helyzetüket elfogadhatónak-jónak ítélik meg. (Majdnem hatvan százalékuk érzi saját megélhetését könnyebbnek, mint a diákokét általában.) Mindezek ellenére igazán jónak sem tarthatjuk helyzetüket, hiszen összjövedelmük átlagosan csak 8.500 Ft, ami – főként ha figyelembe vesszük azt is, hogy a megkérdezettek összesen 29%-a lakik szüleinél – igen kevés. A fenti eredményeket tehát egyrészt inkább a munkalehetőségek és esetleg a szabadidő hiányára, másrészt a diákság anyagi helyzetéről a közvéleményben kialakult lesújtó képre vezethetjük vissza. A hallgatók átlagosan hetente mindössze 2,31 órát töltenek pénzkereső tevékenységgel (68,8%-uk egyáltalán nem dolgozik). Jövedelmükben ennek megfelelően a legnagyobb tételeket az ösztöndíj és a szülői támogatás teszi ki.

Tandíj

A felsőoktatás berkeiben manapság talán az egyik legnagyobb vihart kavaró probléma a tandíj tervezett bevezetése. A adatfelvétel időpontjában azonban még csak bizonytalan hírek szállongtak ebben a kérdésben és az átlagember nem rendelkezett megfelelő információkkal, azonban mégis érdemes megnézni, mi volt akkor a diákok véleménye.[†]

A tandíj szükségességének tekintetében a diákság szintén megoszlottnak bizonyult. A hallgatók 55,8%-a határozottan ellenezné a tandíj bevezetését, 31,1%-a viszont támogatná (13,1% nem tudott válaszolni). Megállapítható, hogy egyrészt inkább a jó családi-anyagi háttérrel, másrészt a magasabb keresettel rendelkezők hajlandók inkább tandíjat fizetni.

Ellentétben a legutóbbi felsőoktatási törvénytervezettel, a hallgatók 92,4%-a egyetért abban, hogy a tandíj megállapításánál figyelembe kellene venni az egyén tanulmányi eredményét és szociális helyzetét, 48,7%-uk pedig intézménytípus szerint is differenciálna. A megkérdezettek között többségben voltak azok (83,4%), akik támogatnák a tanulmányi hitel bevezetését. A teljes minta 51,6%-a viszont úgy gondolja, hogy ma Magyarországon ez nem kompenzálná kellőképpen a tandíj esetleges bevezetését, és ezzel egyetért azoknak a 48,9%-a is, akik egyébként helyeselnék ezt a hitelformát.

Megkérdeztük azt is, mi lenne az a maximális összeg, amit a hallgatók félévenként ki tudnának fizetni, vagyis ami fölött kénytelenek lennének abbahagyni az egyetemet, főiskolát. (Az adatok a kérdezettek egyharmadára vonatkoznak.)

tandíj összeg (Ft)	ennyien fizetnének (%)
0–5.000	28,5
5.001–10.000	30,0
10.001–20.000	25,8
20.001–50.000	14,4
50.001–100.000	1,3

[†] A felmérés a *Felsőoktatási Információs Egyesülés* felsőoktatás-kutató programja keretében készült, az OKTK finanszírozásával.

Hallgatói érdekérvényesítés

Az általánosan elterjedt vélekedés szerint a diákok nagyon negatívan ítélik meg saját helyzetüket az egyetemeken, főiskolákon; a vizsgálat eredményei azonban csak részben támasztják ezt alá. A megkérdezetteknek az 55.4%-a úgy véli, hogy a hallgatóknak kis befolyásuk van saját intézményük életére, de több mint 40% azoknak az aránya is, akik közepesnek vagy nagyoknak értékelik a hallgatói befolyást.

nagyon nagy	0,8%
nagy	6,8%
közepes	34,2%
kicsi	37,2%
nagyon kicsi	18,2%
nem tudja	2,8%

Az alsó és középfokú oktatási intézményekkel szemben az egyetemeken és a főiskolákon már nem találkozunk "általánosan" aktív diákokkal: egyesek az érdekvédelem területén, mások szakmai szervezetekben és megint mások pl. kulturális csoportokban tevékenykednek.

Ismeretek az érdekvédelmi szervezetről

Felmérésünk jelentős része arra irányult, hogy több szempontból (politikai-érdekvédelmi, képzési) vizsgáljuk a diákok tájékozottságát. Több tekintetben is nagyon negatív, olykor igen elgondolkodtató eredményeket kaptunk. A felsőoktatásban tevékenykedő legjelentősebb érdekvédelmi szervezetek közül egyedül a hallgatói önkormányzatokat tömörítő Országos Felsőoktatási Érdekképviseleti Szövetség (OFÉSZ) ismertségét mondhatjuk jelentősnek (a megkérdezettek majdnem fele hallott már róla):

OFÉSZ	46,1%
Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete (FDSZ)	26,1%
Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezete (TDDSZ)	23,1%
Felsőoktatási Kollégiumok Országos Szövetsége (FEKOSZ)	16,6%

A többi vizsgált szervezet (Magyar Rektori Konferencia, Főiskolai Főigazgatói Konferencia) ismertsége nem haladta meg jelentősen a tíz százalékot illetve alatta maradt annak.

A megkérdezettek 51,3%-a azt gondolja, hogy az összes párt és szervezet közül a FIDESZ képes leginkább a felsőoktatás érdekeinek képviseletére. (Pártszimpátia tekintetében is a FIDESZ volt meghatározó: 61,4%-uk szerint a legnépszerűbb párt.)

Állami befolyás, új képzési formák a felsőoktatásban

A vizsgálat tanúsága szerint a diákoknak nincs egységes véleményük arról, hogyan alakult a felsőoktatásra gyakorolt állami befolyás az elmúlt két-három évben. Ezzel együtt jelentős kisebbségben vannak azok, akik úgy érzik, hogy nőtt az állami befolyás. Körülbelül egyenlő arányban – 37,3% és 37,7% – gondolják azt, hogy változatlan maradt vagy csökkent. Viszonylag sokan nem tudtak dönteni ebben a kérdésben. Az új képzési formák, elvek tekintetében is nagy tájékozatlanság nyilvánult meg a diákok részéről: a tanszabadság elve, a kétszintű képzés és a kredit rendszer is nagyrészt ismeretlen a hallgatók előtt, és ha hallottak is róluk, akkor is általában nagyon homályos ismeretekkel rendelkeznek az adott kérdésben.

Fábri István & Gergely Andrea & Török Emőke